

Dreptul copilului la sănătate și bunăstare, dar doar cu acordul părinților

Acum aproximativ un an, în cadrul unei dezbateri organizate de Salvați Copiii România și Senatul României¹ se anunțau concluziile unei analize² cu privire la situația mamelor minore din România. Poate cea mai îngrijorătoare dintre concluzii este aceea că „45% din nașterile înregistrate în rândul fetelor cu vârste mai mici de 15 ani din Uniunea Europeană provin din România”.

La acel moment, Ministrul Sănătății afirma următoarele: „sunt convins că vom putea găsi o soluție astfel încât educația pentru sănătate să devină o disciplină permanentă, adaptată oricărei vârste”³.

În iulie 2022, art. 46 - „Sănătatea și bunăstarea copilului”⁴ din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului a fost modificat prin Legea nr. 191/2022⁵, astfel încât programele de educație sexuală (care prin Legea nr. 45/2020 erau obligatorii, cel puțin o dată pe semestru) să devină programe de educație pentru sănătate și să se desfășoare doar cu acordul scris al părinților sau al reprezentanților legali ai copiilor.

În expunerea de motive a acestei modificări⁶ se reține că România are un număr mare de avorturi și sarcini la minore și că este nevoie de educație sanitară, dar că aceasta

¹ La care au participat reprezentanți ai următoarelor instituții: Ministerul Sănătății, Ministerul Sănătății Republicii Moldova, Senatul României, Camera Deputaților, Administrația Prezidențială, Cancelaria Prim-Ministrului și Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție – ANPDCA;

² Analiză disponibilă pe site-ul salvaticopiii.ro, URL: <https://www.salvaticopiii.ro/sites/ro/files/2023-11/studiu-mame-minore-statistici-si-solutii.pdf>, accesat la data de 10.12.2023;

³ Idem;

⁴ Art. din Legea nr. 272/2004 (astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 191/2022)

„(1) Copilul are dreptul de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate pe care o poate atinge și de a beneficia de serviciile medicale și de recuperare necesare pentru asigurarea realizării efective a acestui drept. (3) Organele de specialitate ale administrației publice centrale, autoritățile administrației publice locale, precum și orice alte instituții publice sau private cu atribuții în domeniul sănătății și în domeniul educației sunt obligate să adopte, în condițiile legii, toate măsurile necesare pentru:

i) derularea sistematică în unitățile școlare, începând cu clasa a VIII-a, cu acordul scris al părinților sau al reprezentanților legali ai copiilor, de programe de educație pentru sănătate, în vederea prevenirii contractării bolilor cu transmitere sexuală și a gravidității minorelor;”

⁵ publicată în M.Of. nr. 652 din 30 iunie 2022;

⁶ „(...) România are un număr mare de avorturi și sarcini la minore, recunoaștem nevoia de educație sanitară, în vederea prevenirii sarcinilor la minore și a contractării bolilor cu transmitere sexuală. Aceasta trebuie însă făcută în conformitate cu tratatele internaționale în materie la care România este parte, numai cu acordul părinților sau a reprezentanților legali ai copiilor, potrivit valorilor și criteriilor morale ale acestora. Convenția Europeană a Drepturilor Omului statuează, în articolul 2 (dreptul la instruire) al primului său Protocol adițional, următoarele: „Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și învățământului, va respecta dreptul părinților de a

trebuie făcută în conformitate cu tratatele internaționale în materie la care România este parte, numai cu acordul părinților sau a reprezentanților legali ai copiilor, făcând trimitere la art. 2 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenție, potrivit căruia „*nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.*”

Raționamentul legiuitorului este viciat din mai multe puncte de vedere:

- *În primul rând*, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului interpretează și aplică diferit art. 2 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenție, rezultând o concluzie diametral opusă față de cea a legiuitorului;
- *În al doilea rând*, cât timp este vorba despre învățământ obligatoriu, părinții sau reprezentantul legal au obligația să asigure participarea la cursuri a copiilor, în conformitate cu art. 14 din Legea nr. 198/2023;
- *În al treilea rând*, chiar și dacă anumite teme din programele școlare ar necesita acordul părinților, această condiție nu ar trebui să opereze în mod discreționar și abuziv.

*

- 1. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (și nici art. 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție) nu obligă statele să obțină acordul părinților pentru a include în programele școlare discipline precum educația sexuală, educația pentru sănătate șamd.**

Fără a ne propune să facem o expunere exhaustivă a hotărârilor Curții care analizează modul în care se aplică art. 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție, ne vom opri atenția asupra a două dintre acestea, respectiv *Dojan și alții c. Germaniei*⁷ și *A.R. și L.R. c. Elveției*⁸.

- a. În cauza *Dojan și alții c. Germaniei*, Curtea consideră că, prin refuzul scutirii de la cursurile obligatorii de educație sexuală, autoritățile naționale nu au depășit marja

asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.” (dispoziții similare în art.26 par.3 al Declarației Universale a Drepturilor Omului și art.13 par.3 al Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale).”, document disponibil pe site-ul Camereri Deputaților, URL : https://www.cdep.ro/comisii/munca/pdf/2020/ri457_19.pdf accesat la data de 10.12.2023;

⁷ Hotărârea CEDO din data de 13.09.2011, pronunțată în cauza *Dojan și alții c. Germaniei*, disponibilă la URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-106382>, accesat la data de 10.12.2023;

⁸ Hotărârea CEDO din data de 19.12.2017, pronunțată în cauza *A.R. și L.R. c. Elveției*, disponibilă la URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-180402>, accesat la data de 10.12.2023;

2

Proiect derulat de:

de apreciere care le-a fost acordată în sfera de aplicare a articolului 2 din Protocolul Adițional Nr. 1.

Pentru a reține această concluzie, Curtea are în vedere următoarele:

- „În îndeplinirea unei datorii firești față de copiii lor – părinții fiind în primul rând responsabili pentru „educația și predarea” copiilor lor –, părinții pot cere statului să li se respecte convingerile religioase și filozofice. Dreptul acestora corespunde astfel unei responsabilități strâns legate de bucurarea și exercitarea dreptului la educație.” (...)
 - „Totuși, stabilirea și planificarea curriculumului intră, în principiu, **în competența statelor contractante.**” (...)
 - „Curtea observă că orele de educație sexuală în cauză au vizat **transmiterea neutră a cunoștințelor** privind procrearea, contracepția, sarcina și nașterea copilului în conformitate cu dispozițiile legale, cu îndrumările ulterioare și cu curriculumul, care s-au bazat pe standardele științifice și educaționale actuale. Scopul atelierului de teatru «Corpul meu este al meu» a fost conștientizarea violenței sexuale și a abuzului asupra copiilor în vederea prevenirii acesteia.
 - Curtea constată că aceste obiective sunt în consonanță cu principiile pluralismului și obiectivității consacrate în articolul 2 din Protocolul nr. 1.” (...)
 - „Mai mult, așa cum au subliniat și instanțele germane, **părinții reclamânți au fost liberi să-și educe copiii după școală și în weekend și, prin urmare, dreptul lor de a-și educa copiii în conformitate cu convingerile lor religioase nu a fost restricționat într-o manieră disproporționată.** Frecvența obligatorie a școlii primare nu i-a privat pe părinții reclamânți de dreptul lor de „a exercita cu privire la copiii lor funcțiile parentale naturale ca educatori sau de a-și ghida copiii pe un drum conform propriilor convingeri religioase sau filozofice ale părinților”.
- b. În cauza A.R. și L.R. c. Elveției, Curtea reține că respingerea cererii de scutire de la aceste ore de către directorul școlii primare a constituit o ingerință în exercitarea de către reclamantă a drepturilor sale protejate de articolul 8 din Convenție, însă apreciază că **această ingerință este prevăzută de lege, are la baza un scop legitim și este necesară într-o societate democratică**, astfel încât Curtea statuează că **autoritățile elvețiene au respectat marja de apreciere care le-a fost recunoscută de Convenție.**

Pentru a reține această concluzie, Curtea are în vedere următoarele:

Proiect derulat de:

- „Curtea notează de la început că paragraful 2 al articolului 62 din Constituția Federală prevede învățământul obligatoriu în școlile publice (paragraful 14 de mai sus). Din lectura paragrafului 66, paragraful 1, combinat cu paragraful 22, din legea învățământului din cantonul Basel-Oraș (punctul 15 de mai sus), rezultă că **studenții sunt așteptați să participe la discipline obligatorii, care includ și științele vieții și științele pământului. În plus, planul de studii 91 (paragraful 16 de mai sus) indică în mod clar că educația pentru sănătate face parte din cursurile de științe ale vieții și ale pământului și că educația pentru sănătate include educația sexuală.**” (...)
- „Curtea recunoaște, în acest sens, că aplicarea unora dintre scopurile urmărite de educația sexuală oferită copiilor minori poate fi controversată. Acestea fiind spuse, Curtea subliniază că textul articolului 8 al doilea paragraf din Convenție se referă în mod expres **la protecția sănătății. Ea notează că, potrivit directivei în cauză, unul dintre scopurile educației sexuale este prevenirea violenței și exploatării sexuale. Ea consideră că abuzul sexual reprezintă o amenințare reală pentru sănătatea fizică și morală a copiilor, împotriva căreia aceștia trebuie protejați la toate vârstele. Prin urmare, consideră că societatea are, fără îndoială, un interes deosebit ca copiii foarte mici să beneficieze de educație sexuală. Ea mai remarcă că un alt aspect, legat intrinsec de însăși sarcina educației publice, și anume pregătirea copiilor pentru realitățile sociale, pare să militeze în favoarea educației sexuale pentru copiii foarte mici care frecventează grădinița, copiii sau școala primară. Într-adevăr, acești copii nu trăiesc izolat, ci sunt expuși unei multitudini de influențe și informații externe – inclusiv din mass-media – care pot ridica în ei întrebări legitime și care fac necesară confruntarea lor încadrată cu subiectul în cauză.**” (...)
- „Chiar și ținând cont de faptul că natura legăturii dintre părinți și copiii lor mici necesită o protecție specială, Curtea consideră că este oportun să reamintească că **protecția educației parentale prevăzută la articolul 5 din Convenție privind drepturile copilului nu este un scop în sine, ci trebuie să servească întotdeauna bunăstarea copilului.** Această observație rezultă din însuși textul și spiritul convenției menționate. Într-adevăr, prin articolul 29, litera d), statele părți la Convenție sunt de acord că **educația trebuie să urmărească pregătirea copilului pentru a-și asuma responsabilitățile vieții într-o societate liberă. De asemenea, articolul 19 din această convenție obligă statele părți să ia «toate măsurile», în special măsurile «educative», pentru a «proteja copilul împotriva oricărei forme de violență, atac sau brutalitate fizică sau psihică (...), inclusiv violența sexuală».** Curtea consideră că, după

cum s-a demonstrat mai sus (paragrafele 34-35), educația sexuală școlară, așa cum este practică în cantonul Basel-Stadt, urmărește aceste scopuri.” (...)

- *„În sfârșit, Curtea constată **seriozitatea cu care autoritățile competente au tratat subiectul sensibil al educației sexuale**. Într-adevăr, rezultă în special din directivă, în special în forma sa modificată, și din recomandările menționate anterior, care prevăd în detaliu lecții de educație sexuală adaptate vârstei și sexului copiilor, că autoritățile elvețiene au dat dovadă de o mare seninătate în fața a diferitelor interese în joc. Această observație se aplică și în cazul concret al reclamantilor, în care autoritățile cantonale și instanțele interne au pronunțat decizii foarte bine motivate, **care țin cont de interesele copilului, recunoscând totodată rolul esențial al părinților în educația copiilor lor, inclusiv în materie de educație sexuală.**”*

Ca atare, după cum se poate observa, din jurisprudența CEDO în materie rezultă o concluzie opusă celei avute în vedere de legiuitor atunci când a modificat art. 46 din Legea nr. 272/2004. Introducerea programelor de educație sexuală în programele școlare și participarea elevilor la acestea se poate face fără a obține acordul părinților, fără ca procedând astfel să se încalce art. 2 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenție.

2. Legea învățământului preuniversitar nr. 198/2023 instituie în sarcina părinților (sau reprezentanților legali) obligația de a asigura participarea la cursuri a copiilor pe întreaga perioadă a învățământului obligatoriu.

Prin art. 14 din Legea nr. 198/2023, părinții sunt obligați să asigure participarea copiilor la cursuri pe toată perioada învățământului obligatoriu, iar nerespectarea acestei obligații reprezintă contravenție.

De asemenea, art. 88, alin. (10) din Legea nr. 198/2023 prevede că „*Planurile-cadru de învățământ și programele școlare pentru disciplinele de studiu și modulele de pregătire obligatorii din învățământul preuniversitar au în vedere, în mod obligatoriu, includerea următoarelor teme: educație pentru mediu și schimbări climatice, **educație pentru sănătate**, noțiuni pentru acordarea primului ajutor, educație financiară, educație juridică, educație antreprenorială, educație tehnologică, educație rutieră, educație civică, istorie și civilizație locală, educație interculturală, educație pentru cetățenie democratică, egalitate de șanse, etică, gândire critică, oratorie și dezvoltare personală, educație pentru cetățenie europeană, securitate cibernetică, educație pentru alimentație sănătoasă.*”

Ca atare, educația pentru sănătate face parte din temele ce trebuie incluse în mod obligatoriu în învățământul preuniversitar, iar corelat cu art. 14 din aceeași lege, părinții sunt obligați să asigure participarea copiilor la cursuri, altfel săvârșind o contravenție.

Or, în condițiile date, apreciem că există o contradicție între art. 14, coroborat cu art. 88 alin. (10) din Legea nr. 198/2023, pe de-o parte și art. 46 din Legea nr. 272/2004, pe de altă parte.

Totodată, apreciem că regula pe care o impune legiuitorul în art. 46 din Legea nr. 272/2004 creează un precedent periculos, chiar dacă momentan privește doar programele de educație pentru sănătate. Astfel, dacă admitem că o temă obligatorie din programele școlare poate fi studiată de către copii doar cu acordul părinților, consecințele sunt următoarele:

- Admitem, *de plano*, un drept absolut al părinților de a decide conținutul programelor școlare conform convingerilor lor religioase și filozofice, în detrimentul dreptului copilului la educație și sănătate;
- Admitem că, în baza aceluiași raționament, părinții ar trebui să decidă în funcție de convingerile lor religioase și filozofice și în legătură cu participarea copiilor și la altfel de discipline, precum biologie, istorie sau fizică.

Desigur că niciuna dintre cele două concluzii nu este conformă principiilor statuate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauzele expuse anterior. Astfel de concluzii nu pot fi primite, fiind de natură să aducă o atingere dreptului copiilor la o educație conformă principiilor și valorilor unei societăți democratice, care să urmărească dezvoltarea armonioasă a copiilor în toate privințele.

3. Reglementarea actuală a art. 46 din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului instituie o procedură discreționară și arbitrară în asigurarea dreptului la educație și sănătate al copilului.

Chiar și în măsura în care admitem că solicitarea acordului părinților ar fi o procedură conformă Convenției, apreciem că aceasta nu ar trebui să reprezinte o piedică nejustificată în accesul copiilor la educație.

În acest sens, după cum arătam anterior, Curtea a statuat că „*protecția educației parentale nu este un scop în sine*”, ci **trebuie să servească întotdeauna bunăstării copilului**. Altfel spus, trebuie pus în balanță dreptul copiilor la educație și sănătate cu dreptul părinților de a aplica propriile convingeri religioase și filozofice în educația copiilor,

iar **dintre acestea două ar trebui să primeze primul**, în considerarea interesului superior al copilului.

De altfel, art.263 C.civ. impune că orice măsură privitoare la copil, indiferent de autorul ei, trebuie să fie luată cu respectarea interesului superior al copilului. În plus, art. 29 din Legea nr. 272/2004 statuează că dacă este capabil de discernământ, copilul are dreptul de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește și că în orice procedură judiciară sau administrativă care îl privește, copilul are dreptul de a fi ascultat și că opiniile sale vor fi luate în considerare și li se va acorda importanța cuvenită, în raport cu vârsta și cu gradul său de maturitate.

Cu toate acestea, procedura din art. 46 din Legea nr. 272/2004 nu are în vedere opinia copilului sub nicio formă, nici măcar consultativă, consecința fiind că participarea copilului la programele de educație pentru sănătate este decisă exclusiv de către părinte. Desigur, prezumția în această materie este că părintele cunoaște cel mai bine nevoile copilului său și este capabil să facă alegerile potrivite pentru acesta, însă ca în orice altă decizie ce se ia în privința copilului, ar trebui să opereze aceleași mecanisme de protecție și control pentru a preveni și remedia cazurile în care deciziile părintelui sunt abuzive sau nepotrivite nevoilor copilului.

Altfel spus, procedura instituită prin art. 46 din Legea nr. 272/2004 nu este susceptibilă să asigure că deciziile părinților cu privire la participarea copiilor la programele de educație pentru sănătate sunt luate cu respectarea principiului interesului superior al copilului și să prevadă mecanisme de cenzurare a acestor decizii pur discreționare dacă ele sunt utilizate în mod abuziv. Or, în această situație, se ridică întrebarea dacă nu cumva art. 46 din Legea nr. 272/2004 intră în contradicție cu art. 95 din Legea nr. 272/2004⁹, ținând cont că permite părinților să-și priveze copiii de dreptul la educație și sănătate, fără a veni cu vreo justificare, fără a-și motiva deciziile, fără măcar a ști dacă decizia are la baza convingeri religioase sau filosofice sau orice altceva.

Dincolo de conținutul legii și de interpretarea acesteia în raport cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului, devine dificil să negăm valul de statistici, de dosare penale, de știri

⁹ Articolul 95 din Legea nr. 272/2004

„Sunt interzise săvârșirea oricărui act de violență, precum și privarea copilului de drepturile sale de natură să pună în pericol viața, dezvoltarea fizică, mentală, spirituală, morală sau socială, integritatea corporală, sănătatea fizică sau psihică a copilului, atât în familie, cât și în instituțiile care asigură protecția, îngrijirea și educarea copiilor, în unități sanitare, unități de învățământ, precum și în orice altă instituție publică sau privată care furnizează servicii sau desfășoară activități cu copii.”

care nu fac altceva decât să dovedească nevoia de mecanisme, cât mai multe și cât mai variate, pentru a lupta împotriva abuzurilor sexuale împotriva minorilor, a sarcinilor în rândul minorelor și a vulnerabilizării minorilor pe fondul lipsei de cunoștințe în materie.

În timp ce dezbatem aceste lucruri, în România cazuri precum cel al [minorei care a ajuns la spital după ce născuse și ucisese nou-născutul de frica de a deveni publică situația sa](#)¹⁰ nu sunt izolate. Desigur că putem începe prin a emite opinii despre persoanele responsabile, apoi putem nega existența unei probleme doar pentru că nu ne-am confruntat vreodată personal cu astfel de situații. Totuși, poate cea mai elocventă opinie despre acest caz este cea a primarului localității, fost profesor la școala la care studia și minora în cauză, care afirma în legătură cu aceasta că „*era o fetiță foarte bună la învățătură*” și că „*probabil, lipsa de comunicare, teama, lipsa unei educații sexuale au condus la această tragedie.*”

Ca atare, doar pentru că părinții sunt de părere că nu sunt încă pregătiți copiii lor pentru a studia educație sexuală la școală nu înseamnă că acest lucru se confirmă în realitate. Desigur că studierea educației sexuale la școală nu va rezolva totalitatea problemelor adolescenților, dar cu siguranță reprezintă un instrument util în echiparea acestora pentru a face față realității actuale.

Autoare: avocat Irina Mihale

© Centrul de Resurse Juridice, București, decembrie 2023

Material realizat în cadrul proiectului [Monitorizarea drepturilor omului, la zi](#), cu sprijinul financiar Active Citizens Fund România, program finanțat de Islanda, Liechtenstein și Norvegia prin Granturile SEE 2014-2021. Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Granturilor SEE și Norvegiene 2014-2021; pentru mai multe informații accesați www.eeagrants.org. Lucrăm împreună pentru o Europă inclusivă!

¹⁰ În acest sens, a se vedea <https://www.libertatea.ro/stiri/o-eleva-premianta-a-ajuns-la-spitalul-din-vaslui-acuzand-dureri-menstruale-medicii-au-anuntat-imediat-politia-dupa-ce-si-au-dat-seama-de-cauza-4665845>